

SÜHEYL b. AMR

(سهيل بن عمرو)

Ebû Yezîd Süheyl b. Amr b. Abdîşems
el-Âmirî el-Kureşî
(ö. 18/639)

Müslüman olmadan önce
Kureyş adına

Hudeybiye Antlaşması'nı imzalayan
kişi, sahâbî.

Kureyş'in bir kolu olan Âmir b. Lüey kabilesine mensuptur. Câhiliye devrinde genç yaşına rağmen Kureyş'in ileri gelenleri arasında yer aldı. Oğullarından Ebû Cendel ile Abdullah, kızlarından Ümmü Külsûm ve iki kardeşi Mekke döneminde müslüman oldu. Diğer çocuklarından Ubeydullah ve Utbe ile kızı Sehle daha sonra İslâmiyet'i kabul etti. Hz. Peygamber'in, İslâmiyet'e davet etmek üzere gittiği Tâif halkından umduğunu bulamayınca kendisinden hi-maye talep ettiği ikinci kişinin Süheyl olması, müslümanlara verdikleri eziyetler dolayısıyla kendilerine beddua edilenler arasında Süheyl'in de yer alması onun Mekke'deki içtimaî ve siyasî konumunu göstermektedir.

Bedir Gazvesi'ne müşrikler safında ve onların hatibi olarak katılan Süheyl müslümanlardan Mâlik b. Duşşûm tarafından esir edildi. Fidyesi ödenip serbest kaldıktan sonra Mekke'ye döndü ve yeniden savaş hazırlıklarına başladı. Süheyl esir edildiğinde Hz. Ömer onun Resûl-i Ekrem aleyhine konuşmasına meydan vermemek için dişlerini kırmak istedi. Ancak Hz. Peygamber, Süheyl'in ileride güzel işler yapabileceğini söyleyerek buna izin vermedi. Nitekim Resûlullah'ın vefatı üzerine Süheyl, Hz. Ebû Bekir'in Medine'de yaptığı konuşmanın bir benzerini Mekke'de yaparak müslümanları teskin etmiş, dinden dönmeye kalkışanları uyarıp yatıştırmıştır.

Hicretin 6. (628) yılında müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması'nda Mekkeliler'i Süheyl b. Amr temsil etti. Onun antlaşma sırasında ileri sürdüğü şartlar ve metindeki bazı kelimelere yaptığı itirazlar henüz otuz yaşında olmasına rağmen güçlü bir müzakereci olduğunu ortaya koymuştur. Mekke fethi sırasında öldürülmek korkusuyla evine çekilen Süheyl eman istemek üzere oğlu Abdullah'ı Resûl-i Ekrem'e gönderdi; Resûl-i Ekrem de onun gibi akıllı birinin İslâm'a kayıtsız kalamayacağını belirterek kendisine dokunulmamasını emretti. Süheyl, bazı

kaynaklara göre kardeşi Sehl ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında müslüman oldu. Bazılarına göre ise Huneyn Gazvesi'nden dönüşte onun İslâm'a girmesini arzulayan Resûlullah kendisine ganimetten 100 deve pay verdi; o da bunun üzerine Cî'râne'de müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti. Vedâ haccına kadar orada kaldıktan sonra Mekke'ye döndü.

Süheyl geç müslüman olmanın üzüntüsünü hisseder, daha fazla ibadet etmeye çalışır, Kur'an dinlerken ağlardı. Onun me-vâlidin Kur'an öğrenmesini ayıplayan Mekke'nin ileri gelenlerine kendilerini helâk eden şeyin bu gururları olduğunu söyledi. Yermük Savaşı'nda Kurdûs denilen büyük bir atlı birliğin kumandanlığını yapan Süheyl ailesiyle birlikte Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde cihada iştirak etmek üzere Suriye taraflarına gitti ve aile fertleri orada vefat etti. Çocuklarından geriye sadece Medine'de bulunan Hind ve torunu Fâhite bint Utbe kaldı. Süheyl b. Amr 18 (639) yılında Amvâs'ta çıkan veba salgınında öldü. Onun 12'de (633) Yermük Savaşı'nda veya 14 yahut 15 (636) yılında vefat ettiği de kaydedilmiştir. Fâhite'nin bakımını ve yetiştirilmesi işini Hz. Ömer üstlendi, daha sonra da onu Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm ile evlendirdi. Süheyl'in nesli Fâhite yoluyla devam etmiştir. Süheyl b. Amr Hz. Peygamber'den başka Hz. Âişe ve Saîd b. Müseyyeb'den hadis rivayet etmiş, kendisinden Misver b. Mahreme, Mervân b. Hakem, Yezîd b. Amr ez-Zübeydî ve kardeşi Temîm b. Amr, Şu'be rivayette bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 86-87; III, 246, 248; IV, 86-87, 322-326, 328-331; VI, 9; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 34; VII, 404-405; Ahmed b. Hanbel, *el-İlâle* (Koçyiğit), II, 175, 323; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Musul 1984, VI, 211; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 108-112; İbnü'l-Esir, *İcâdü'l-gâbe*, II, 454-455; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, I, 194-195; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 93-94; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, IV, 264-265; Abdüşşâfi Siddîk, "Süheyl b. 'Amr. Nüfûzühü'l-ictimâî ve huzûruhü't-tefâvüzî", *el-Mu'errîhu'l-'Arabî*, sy. 34, Bağdad 1987, s. 127-134.

BÜNYAMİN ERUL

SÜHEYL ü NEVBAHÂR

(سهيل و نوبهار)

Hoca Mesud'un
XIV. yüzyılda Farsça'dan
Türkçe'ye çevirdiği
mesnevi
(bk. HOCA MESUD).

SÜHEYLÎ,**Abdurrahman b. Abdullah**

(عبد الرحمن بن عبد الله السهيلي)

Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân
b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî
es-Süheylî el-Mâlekî
(ö. 581/1185)

er-Ravzû'l-iünîf adlı
eseriyle tanınan âlim.

508'de (1114) Endülüs'ün güneyindeki Mâleka'ya (Malaga) bağlı Süheyl adlı yerde doğdu. Ebû'l-Hasan ve Ebû Zeyd kün-yeleriyle de anılır. Ashaptan Ebû Ruveyha el-Has'amî'nin soyundandır. Ataları Suriye veya Filistin'den Endülüs'e göç ederek Süheyl'e yerleşmiştir. Büyük dedesi Ebû'l-Hasan Asbağ b. Hüseyin meşhur kadılardandı. İlim ve hitabette tanınmış bir aileye mensup olan Süheylî ilk eğitimi aile çevresinden alarak hıfzını tamamladı. Mâleka'da Ebû Ali Hüseyin b. Mansûr el-Ahdeb ve Ebû'l-Hasan Ali b. İsâ'dan kıraat; Ebû Mervân Abdülmelik b. Mücîr el-Bekrî, İbnü't-Tarâve, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahman el-Mâlekî ve Ebû Muhammed Kâsım b. Dahmân'dan nahiv; Ebû Abdullah Muhammed b. Süleyman, Ebû Muhammed Abdürreşîd el-Mâlekî ve babasının dayısı Ebû'l-Hasan Ali b. Ayyâş'tan fıkıh ve hadis okudu. Ardından Kurtuba (Cordoba) ve İşbîliye'ye (Sevilla) giderek pek çok âlimden İslâmî ilimler, Arap dili ve edebiyatı dersleri aldı. Ayrıca Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'den özellikle hadis, tefsir ve usul alanında çok faydalandı. Ebû'l-Kâsım İbnü'r-Remmâk'tan dil ve edebiyat okuyan Süheylî, çağdaşı olan İbn Kurkûl ile hadis ve usulü konusunda karşılıklı fikir alışverişinde bulundu (diğer hocaları için bk. M. İbrâhim el-Bennâ, s. 75-85).

Daha sonra Gırnata'ya (Granada) giden ve burada bir süre kalan Süheylî 542'de (1147) Mâleka'ya dönerek ders okutmaya ve uzun eğitim hayatı boyunca tutmuş olduğu notlarını düzenleyerek eserlerini yazmaya başladı. Özellikle Mâleka'daki ders halkası ve burada yapılan tartışmalar Endülüs ilim ve fikir hayatında önemli izler bıraktı. Zamanında pek çok âlimin yetişmesine katkıda bulunan Süheylî'nin meşhur öğrencileri arasında Ahmed b. Abdullâh el-Bekrî el-Mâlekî, kıraat ve hadis âlimi Ahmed b. Muhammed el-Akkî el-Lûşî, *Buğyetü'l-mültemis* adlı biyografik eseriyle tanınan Endülüslü tarihçi ve hadis âlimi Ahmed b. Yahyâ ed-Dabbî, şair Hasan b. Muhammed b. Ali el-Ensârî, döne-

minin önemli nahivcilerinden Dâvûd b. Ahmed el-Gâfiki ve Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. Ma'zûz el-Kaysî, Sehl b. Muhammed el-Ezdî el-Girnâtî, muhaddis ve şair Abdullah b. Hasan el-Kurtubî el-Mâlekî, Arap dili ve edebiyatı alanında zamanının imamı sayılan Ömer b. Muhammed eş-Şelebîn, *er-Ravzû'l-ünûf*'ü kendisinden dinleyen Ahmed b. Yezîd, ondan bazı hadis kitaplarının yanı sıra bu eseri okuyan Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve *er-Ravzû'l-ünûf*'ü birlikte tashih ettikleri İbn Dihye el-Kelbî sayılabilir.

Ekonomik güçlükler içerisinde sıkıntılı bir hayat geçiren Süheylî ömrünün sonlarına doğru öğrencisi İbn Dihye'nin aracılığıyla Muvahhid Hükümdarı Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Abdülmü'min ile oğlu ve halefi Ebû Yûsuf el-Mansûr tarafından saraya davet edildi. Üç yıl kaldığı Merakeş'te ekonomik bakımdan rahatlayan Süheylî'nin müderrislik ve kadılık gibi görevler üstlenip üstlenmediği bilinmemektedir. Süheylî 26 Şâban 581'de (22 Kasım 1185) Merakeş'te vefat etti ve ertesi gün Bâbürrab dışındaki Cebbânetüşşüyûh adlı mezarlığa defnedildi. Burası daha sonra Süheylî başta olmak üzere birçok âlim ve sâfinin kabirlerini barındıran bir ziyaretgâh durumuna geldi. Faslı âlim İfrenî, *Dürerü'l-ıhicâl fi menâkıbi seb'ati ricâl* adlı eserinde buraya defnedilen, aralarında Süheylî'nin de yer aldığı yedi âlimin biyografisine yer verir. Süheylî'nin gözlerinin görmediğine dair rivayetler varsa da *er-Ravzû'l-ünûf*'te kendi hattıyla ilgili bazı kayıtların yer almasından görme duyusunun tamamen yok olmadığı veya ömrünün sonlarına doğru bu yeteneğini kaybettiği anlaşılmaktadır (M. İbrâhîm el-Bennâ, s. 52-53). En yakın öğrencilerinden İbn Dihye el-Kelbî'nin bu konuda herhangi bir bilgi vermemesi de bu hususu teyit etmektedir.

Süheylî kıraat, tefsir, hadis, fıkıh, usul, kelâm, ahhâr, nahiv, ensâb, siyer ile Arap dili ve edebiyatı alanında söz sahibiydi. Zaman zaman tenkitlere mâruz kalmakla birlikte çeşitli konulardaki ilmî meselelere getirmiş olduğu akfî ve naklî delillere dayalı çözümler hem kendi döneminde hem ölümünden sonra âlimler yanında itibar görmüştür. Bilimsel ufku geniş, kültürlü, parlak fikirli, dil konusunda mahir, kendine has üslûbuyla meseleleri çözerken isabetli hükümler veren Süheylî özellikle nahiv, fıkıh ve tefsir alanlarında yoğunlaşmıştır. Arap dili ve edebiyatı konusunda Endülüslü ve Mağribli âlimlerin görüşlerine daha çok önem vermiş, bu arada İbn Sîde

gibi Endülüslü nahiv ve lugat âlimini eleştirmekten geri durmamıştır (*er-Ravzû'l-ünûf*, III, 357-359). Arap dili ve edebiyatıyla ilgili eserlerinde İbn Sîde'den hiç bahsetmemiş olması ona karşı bir tavır içerisinde olduğunu göstermektedir. Sîbeveyhi'ye ve görüşlerine aşırı derecede bağlı olan İbn Abdünnûr gibi bazı âlimler de Süheylî'nin görüşlerine karşı çıkarak onu eleştirmişlerdir.

Eserleri. 1. *er-Ravzû'l-ünûf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm* (*er-Ravzû'l-ünûf ve'l-meşrâ'u'r-rivâ fi tefsîri me'stemele 'aleyhi hadîşü sîreti Resûlillâhi şallelâhu 'aleyhi ve sellem ve'htevâ*). İbn Hişâm'ın eserine yazılan dört şerh içerisinde en kapsamlı olanıdır. Kendisinden önce siyer alanında İslâm dünyasında yapılan bütün çalışmalardan faydalanan Süheylî, İbn Hişâm'ın kitabını esas almakla birlikte esere aldığı bazı şiirlerin dil yanlışlarını ve vezinlerini düzeltmiş, bazılarının nisbet edilen kişilere ait olmadığını belirtmiş, bir kısmının kaynağını ve râvilerini tesbit etmiş, bazan da Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'e nisbet edilen şiir gibi (*er-Ravzû'l-ünûf*, II, 226-228) yeni şiirler eklemiş, nâdir rivayetleri kayıt altına almış ve bugün mevcut olmayan eserlerden önemli iktibaslarla bulunmuştur. Siyer ilminin kurucusu olan İbn İshak'ın eserinde yer almayıp İbn Hişâm tarafından zikredilen rivayetleri de kitabına almış olması eserin değerini arttıran özelliklerdendir. İbn Kefsîr, Hz. Peygamber'in sîretine dair önemli bir kısmı daha önce hiç bilinmeyen bazı hususların Süheylî tarafından kaydedildiğini belirtir (*el-Bidâye*, XII, 339). Süheylî'nin âyet, hadis ve siyer ilmi bakımından çok önemli gördüğü şiirlerdeki garib kelimeleri açıklarken verdiği bilgiler Arap dili ve edebiyatına olan vukufunu göstermektedir. Bazı tarihî bilgileri esere ilâve etmesi, fikhî hükümler çıkarması, gündelik olaylara ayrıntılı biçimde yer vermesi, bir takım kelimelerin okunuşunu belirtmesi, Farsça ve İbrânice gibi Arapça dışındaki dillerde karşılıklarını vermesi, şahısların neşrelerine ve Resûl-i Ekrem'in vefatından sonraki hayatlarına atıflarda bulunması, coğrafi yerleri tesbite önem vermesi İbn Hişâm'ın eserine yaptığı önemli katkılardır. İlk defa Kahire'de basılan eserin (I-II, 1332) Abdurrahman el-Vekîl (I-VII, Kahire 1387-1390/1967-1970) ve Tâhâ Abdürraûf Sa'd (I-IV, Kahire 1398/1978; Beyrut 1989) tarafından tahkiki neşirleri yapılmıştır. *er-Ravzû'l-ünûf*'ün çok sayıda şerh, hâşiye ve muhtasarı bulunmaktadır. Moğultay b. Kılıç'ın (ö. 762/1361) tenkit ve tashih ama-

cıyla *ez-Zehrû'l-bâsim fi sîreti (siyeri) Ebi'l-Kâsım* adıyla yazmış olduğu kitap âlimler arasında büyük ilgi görmüştür. Moğultay b. Kılıç'ın çağdaşlarından Ebû'l-Berekât Muhammed b. Abdürrahîm, *ez-Zehrû'l-bâsim*'i sadece Süheylî'ye yapılan itirazları bir araya getirmek suretiyle kısaltmıştır. Bedreddin İbn Cemâa'nın *Nûrû'r-Ravzî*, *er-Ravzû'l-ünûf*'ün muhtasarı olup bir nüshası Leknev'de Mümtâzû'l-ulemâ Seyyid Muhammed Takî Kütüphanesi'nde (Hadîsü Ehli's-sünne ve'l-cemâa, nr. 75), bunun mikrofilmi Kahire'deki Ma'hedü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye'de (film, nr. 3076) bulunmaktadır (Abdülcevâd Halef, s. 264-265). Eserin diğer muhtasarları arasında Zehebî'nin *Muhtaşaru Kitâbi'r-Ravzî'l-ünûfî'l-bâsim fi's-sîreti'n-nebeviyye-ti's-şerîfe*'si (nşr. Abdülazîz Harfûş, Beyrut 1426/2005), Ebû'l-Feth Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed b. Mukbil el-Bilbîsî'nin *el-İlmâm bi'r-Ravz ve Sîreti'bni Hişâm el-mülakka bi-Celâ'i'l-efkâr bi-sîreti'l-muhtâr*'ı (Kudûs el-Mektebetü'l-Hâlidiyye, Siyer, nr. 3) ve Muhammed b. Ahmed el-Aclûnî'nin *Zehrû'r-Ravzî*'yi sayılabilir. İbn Hicce'nin *Bulûğu'l-merâm min Sîreti İbn Hişâm ve'r-Ravzî'l-ünûf ve'l-İ'lâm*'ı, *Sîretü İbn Hişâm, er-Ravzû'l-ünûf* ve Ahmed b. Ömer el-Kurtubî'nin *el-İ'lâm*'ının muhtasarıdır (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3060). Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî *Hâşiye 'ale'r-Ravzî'l-ünûf* adıyla bir eser kaleme almış, Münâvî'nin to-runlarından Zeynelâbidîn b. Abdürraûf bu hâşiyeyi ihtisar etmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 918). Arthur Schaade, Süheylî ve Ebû Zer el-Huşenî'nin İbn Hişâm şerhlerinden geçen Uhud Gazvesi'ne dair şiirleri *Die Kommentare des Suhail und Abû Darr zu den Uhud-Gedichten* adıyla yayımlamıştır (Leipzig 1920). **2. *Netâ'icü'l-fiker fi'n-naḥv***. Nahve dair bir eserdir. *Netâ'icü'l-fiker*'in Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâcî'nin *el-Cümelü'l-kubrâ* adlı kitabının şerhi olduğu yolundaki görüş doğru değildir. Süheylî kitabını *Kitâbü'l-Cümel'e* göre düzenlediğini kaydetmektedir (*Netâ'icü'l-fiker*, s. 27). Muhammed İbrâhîm el-Bennâ, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Bedâ'î'u'l-fevâ'id*'inin Süheylî'nin *Netâ'icü'l-fiker*'inden intihal olduğunu iddia etmişse de Yûsuf es-Seyyid Muhammed bu iddiayı isabetsiz bulmuştur (*Dîa*, XX, 121). *Netâ'icü'l-fiker* Muhammed İbrâhîm el-Bennâ tarafından yayımlanmış (Bingazi 1398/1978; Riyad 1404/1984), daha sonra Ali Muhammed Muavvaz ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd eseri yeniden neşretmiştir (Beyrut 1412/1992). **3. *Emâlî's-Süheylî fi'n-naḥv***

ve'l-luğa ve'l-hadîş ve'l-fıkḥ. *Netâ'icü'l-fiker*'deki üslûbu yansıtan, hadis ve fıkḥ meselelerinin ele alındığı eserin nahiv ve lugat yönü ağır basar. Hadisle ilgili olan konular İbn Kurkûl'un sorularına Süheyli tarafından verilen cevaplardan oluşmaktadır. Kitap Muhammed İbrâhim el-Bennâ tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1390/1970). Tâhâ Muhsin de Muhammed İbrâhim el-Bennâ'ya isim ve muhteva konusunda bazı tenkitler yönelterek eseri "Mesâ'il fi'n-naḥv ve'l-luğa ve'l-hadîş ve'l-fıkḥ" adıyla neşretmiştir (*el-Mevrid*, XVIII/3 [Bağdat 1989], s. 84-110). 4. *et-Ta'rîf ve'l-i'lâm fîmâ (bimâ) übhime mine'l-esmâ' ve'l-a'lâm fi'l-Kur'ân* (*et-Ta'rîf ve'l-i'lâm, el-i'lâm*). Esbâb-ı nüzûl kitaplarında, Kur'an tefsirlerinde, Kur'an ilimlerine dair eserlerde ve hadis mecmualarında verilen bilgiler istisna edilirse "mübhemâtü'l-Kur'ân" a hasredilmiş ilk eserdir. Mushaf tekibinin esas alındığı kitapta müphem kelimelerin delâletleri gösterilmiş, yer yer hadislerden faydalanılmıştır. Çok sayıda yazma nüshası bulunan eserin (Brockelmann, *GAL*, I, 525-526; *Suppl.*, I, 733-734) neşirleri yapılmıştır (Kahire 1937; nşr. Mahmûd Rebî', Kahire 1933; Kahire 1356/1938; nşr. Abdullah Ali Mühennâ, Beyrut 1407/1987; nşr. Abdullah Muhammed Ali en-Nakarât, Trablus 1401/1992; *Ğavâmizü'l-esmâ'il-mübhemme ve'l-eḥadîs-i'l-müsnede fi'l-Kur'ân*, nşr. Heysem Ayyâş, Beyrut 1988). Süheyli'nin bu eseri temel alınarak çeşitli çalışmalar ortaya konmuştur. Mâlikî fakihî İbn Asker el-Gassânî'nin *et-Tekmil* (*et-Tekmile*) ve *l-itmâm li-Kitâbi't-Ta'rîf ve'l-i'lâm* adlı eseri (Kahire 1356/1938; Beyrut 1407/1987) ile İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İḥkâm li-beyânî mâ fi'l-Kur'ân mine'l-ibhâm*'ı bunlar arasındadır. 5. *Mes'ele'tü rü'yetillâh ve'n-nebî fi'l-menâm*. Bu risâle, *Netâ'icü'l-fiker*'in Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazma nüshasının sonunda yer alan bir risâle olup (Fâtih, nr. 4690) Tâhâ Muhsin tarafından "Mesâ'il" ile birlikte neşredilmiştir (s. 99-102). 6. *Kitâbü'l-Ferâ'iz ve şerḥi âyâtî'l-vaşıyye*. Muhammed İbrâhim el-Bennâ tarafından yayımlanmıştır (Bingazi 1400/1980; Mekke 1405/1984). Süheyli'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Mes'ele'tü's-sırrı fi'l-a'veri'd-deccâl, el-İstidrâkât 'alâ Kitâbi's-Şahâbe li-Ebî 'Ömer, Risâle fi tefsiri kavli'n-nebî fi "Kul hüvellâhu eḥad" enneḥâ ta'dilü şülüşe'l-Kur'ân, Risâle fi kelâmihi 'alâ "sübhânallâh" bi-i'râbihâ ve şerḥihâ*.

Süheyli'nin medih, tevessül, tasvir, gazel, hanîn, mersiye türünde yazdığı şiirler

kendi eserlerinde ve diğer kaynaklar içinde günümüze ulaşmıştır. Güzel bir mü-nâcât örneği olan ve her beytin sonu ayn (göz) harfiyle biten, ömrünün bir döneminde gözlerinin açılması için Cenâb-ı Hakk'a yakardığı "Ayniyye" adlı kasidesine çeşitli kişiler tarafından tahmisler yazılmış, bu arada İbn Hicce *Tahmîsü's-Süheyli* adıyla bir eser kaleme almıştır. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi *el-Kaşidetü'l-'Ayniyye*'yi Türkçe'ye çevirerek şerhetmiştir (Yılmaz, sy. 9 [1999], s. 241).

BİBLİYOGRAFYA :

Süheyli, *er-Ravzû'l-ünûf*, II, 137, 226-228; III, 357-359; IV, 418-421; a.m.f., *Netâ'icü'l-fiker fi'n-naḥv* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1412/1992, s. 27; a.m.f., *Mesâ'il fi'n-naḥv ve'l-luğa ve'l-hadîş ve'l-fıkḥ* (nşr. Tâhâ Muhsin, *el-Mevrid*, XVIII/3 [Bağdat 1410/1989] içinde), neşredenin girişi, s. 84-85; İbn Dihye el-Kelbî, *el-Muṭrib* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr.), Kahire 1954, s. 230-234; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmil* (nşr. Abdüsselâm el-Herrâs), Beyrut 1415/1995, III, 32-33, 157-158; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 144; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali Abdüssâtir v.dğr.), Kahire 1408/1988, XII, 339, 341-342; İbnü'l-Hatib, *el-İḥâta*, III, 477-481; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, III, 401; *Keşfü'z-zunûn*, I, 421-422, 917-918; II, 1924; Brockelmann, *GAL*, I, 525-526; *Suppl.*, I, 733-734; M. İbrâhim el-Bennâ, *Ebü'l-Kâsım es-Süheyli ve mezhebühü'n-naḥvî*, Cidde 1405/1985; Abdülcevâd Halef, *el-Kâdi Bedrüdîn İbn Cemâ'a: Ḥayâtühü ve âşâruḥ*, Mansûre 1408/1988, s. 264-265; Cemâl Ebû Hassân, "Müvâzene beyne kitâbi Bedâ'î'l-fevâ'id li'bn Kayyim ve kitâbi Netâ'icü'l-fiker fi'n-naḥv li's-Süheyli", *Dirâsât*, XXIV/2, Amman 1418/1997, s. 339-350; Binyûnus ez-Zâkî, "Netâ'icü'l-fiker li's-Süheyli", *MMMA* (Kahire), XL/2 (1419/1998), s. 215-243; a.m.f., "Şifru Ebî'l-Kâsım es-Süheyli", a.e., XLII/2 (1419/1998), s. 109-170; Mustafa Kılıçlı, "Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân es-Süheyli - Hayatı ve Eserleri-", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1999, s. 97-120; Ahmet Yılmaz, "Müstakimzâde'nin Kaside-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi", *Sû İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, Konya 1999, s. 241-264; Abdülfettâh Fethî Abdülfettâh, "Menhecü's-Süheyli fi şerhi's-Sireti'n-nebeviyye fi'l-aşrî'l-medeni", *Mecelletü Külliyyeti dâri'l-ulûm*, sy. 31, Kahire 1424/2004, s. 423-484; W. Raven, "al-Suhayli", *El² Suppl.* (İng.), s. 756; M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", *DİA*, XIX, 526; H. Yunus Apaydın, "İbn Kayyim el-Cevziyye", a.e., XX, 121.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

SÜHEYLÎ, Ahmed

(أحمد سهيلي)

(ö. 1042/1632'den sonra)

Osmanlı tarihçisi,
hikâye yazarı ve şair.

Süheyli hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Câfer Paşa'nın hizmetinde bulunduğu yıllarda en azından on sekiz-yirmi yaşlarında olduğu düşünüldüğünde 970 (1562)

yılı civarında doğduğu söylenebilir. Eserlerinde kendisini divan kâtibi diye tanıtır. *Fezâil-i Şâm* adlı risâlesinde tarihini söylemeden Şam'da dünyaya geldiğini ve uzun yıllar burada ilim tahsil ettiğini anlatır. Babası Hemdem Kethüdâ'nın 1001 (1592-93) yılında Bağdat'ta bir kümbet yaptırdığı ve Eğri savaşında (1005/1596) şehid düştüğü bilinmektedir.

Kethüdâzâde lakabıyla da bilinen Süheyli'nin 988 (1580) yılında Kefe Beylerbeyi Câfer Paşa'ya intisap ettiği, 990'da (1582) Tebriz muhafızlığı sırasında onun yanında olduğu kaydedilir. Süheyli, Vezîriâzam Özdemirolu Osman Paşa'nın Tebriz'i fetihinde (993/1585) münşî olarak bulundu. *Târih-i Şâhî* adlı eserinde bunun ilk resmî görevi olduğunu yazan ve Osman Paşa'nın Şam valiliği döneminde de hizmetinde bulunan şair, 1001 (1592-93) yılında Câfer Paşa'nın Tebriz ve Bağdat muhafızlığına tayin edilmesiyle onun yanında hizmete devam etti. Câfer Paşa ve Özdemirolu Osman Paşa'nın vefatının ardından Cerrah Mehmed Paşa'ya intisap etti. Mehmed Paşa'nın sadâret kaymakamı ve sadrazam olduğu yıllarda (1598-1599) İstanbul'da yaşadığı şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Acâibü'l-meâsir ve garâibü'n-nevâdir adlı eserinin bir nüshasında (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4117) müstensih Süheyli'nin 1014 (1605) yılında İstanbul'da bulunduğunu ve Halep muhasebeciliği göreviyle Canbolatoğlu Ali Bey'le birlikte İstanbul'dan Halep'e gittiğini söylemektedir. Bu görevdeyken bir müddet Kilis'te kalmış olan Nasuh Paşa'nın Halep'ten çıkışına ve Hüseyin Paşa'nın Halep'e girişine tanık olarak olaya tarih düşürdü. *Târih-i Mısır-ı Cedîd*'inde divan kâtibi sıfatıyla Mısır'da bulunduğu yıllarda (1015/1606) başta Mustafa Paşa olmak üzere çeşitli Mısır valileriyle olan ilişkilerini anlatır. 1020'de (1611) Sofu Mehmed Paşa'ya intisap eder. *Acâibü'l-meâsir*'de 1036-1037 (1627-1628) yıllarında Mısır'daki yönetim bozukluklarını dile getirmesine bakılırsa burada uzunca bir müddet kaldığı söylenebilir. Nitekim onun gerek *Târih-i Şâhî*'de gerekse *Târih-i Mısır-ı Cedîd*'de anlattığı olaylar 1038 (1628-29) yılına kadar ulaşır. Süheyli'nin yetmiş yaşını aşmış olarak 1042 (1632) yılından sonra vefat ettiği sanılmaktadır. *Sicill-i Osmânî* ve *Keşfü'z-zunûn* zeylindeki 1008 (1599) tarihi yanlış olup muhtemelen Ankaralı Mustafa Süheyli'nin ölüm tarihiyle karıştırılmıştır.